

Dr hab. n. med. Andrzej Potemkowski

Szczecin, 2 lutego 2024

Profesor nadzw. Uniwersytetu Szczecińskiego

Kierownik Katedry Psychologii Klinicznej i Psychoprofilaktyki

Instytutu Psychologii Uniwersytetu Szczecińskiego

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr **Szymona Dawida Wnęka**

zatytułowanej:

„Znaczenie wybranych mikroRNA w patogenezie miażdżycy tętnic szyjnych i ich potencjalna rola jako biomarkera powikłań miażdżycy”

Promotor: Dr hab. n. med. Miłosz Kawa

Promotor pomocniczy: Dr n. med. Anna Sobuś

1. Ocena merytoryczna pracy

a. Trafność podjętej tematyki jej oryginalność

Miażdżycę tętnic rozwijającą się latami i zwężającą tętnice w sposób asymptotyczny jest przyczyną około 50% wszystkich zgonów w społeczeństwach zachodnich i jest głównym czynnikiem wywołującym choroby serca i mózgu.

Operacyjne metody eliminacji blaszek miażdżycowych są skuteczną formą profilaktyki przeciwwudarowej u pacjentów ze zwężeniem tętnicy szyjnej na tle miażdżycy. Przeprowadzanie endarterektomii u takich pacjentów jest też zarazem jednym z bardziej dyskusyjnych problemów klinicznych w chirurgii naczyniowej, głównie ze względu na ryzyko okołoperacyjne. Poszukiwanie dlatego molekularnych metod diagnostycznych oceniających dynamikę rozwoju zmian miażdżycowych w naczyniach szyjnych u pacjentów z

bezobjawowym zwężeniem tętnicy szyjnej i należących do grupy ryzyka rozwoju chorób naczyniowych mózgu lub zaburzeń krążenia ma szczególne znaczenie. Identyfikacja i właściwa ocena ryzyka wystąpienia incydentów niedokrwiennych u pacjentów asymptomatycznych mogłaby zapobiec znaczącej liczbie udarów mózgu. W tym celu bardzo zasadne jest poszukiwanie metod o wysokiej dokładności diagnostycznej, mogących w obiektywny i nieinwazyjny sposób określić dynamikę rozwoju miażdżycy, co mogłyby być oceniane w codziennej praktyce klinicznej.

Z tych powodów wybór przez Doktoranta tematu ocenianej przeze mnie pracy naukowej uważam za szczególnie aktualny i uzasadniony.

b. Uzyskane rezultaty i ich znaczenie dla nauki i praktyki

Doktorant uzyskał szereg bardzo ważnych wyników.

Stwierdził, że:

- istotne hemodynamicznie zwężenie tętnicy szyjnej wewnętrznej związane było ze znamienym statycznie wzrostem poziomu ekspresji mikroRNA wewnątrzkomórkowych: miR-21-3p, miR-134-5p, miR-296-5p, miR-122-5p, miR-150-5p, miR-27a-5p, miR-34-5p oraz miR-223-3p. W tej grupie stwierdził też obniżenie poziomu ekspresji mikroRNA wewnątrzkomórkowych: miR-23a-3p, miR-30b, miR-16-5p. Blaszkki miażdżycowe w porównaniu do niezmiętej miażdżycowo ściany tętnicy miały istotnie podwyższony poziom ekspresji: miR-9-5p, miR-126-3p, miR-134-5p, miR-296-5p, miR-122-5p, miR-126-5p, miR-133b, miR-150-5p, miR-17-3p, miR-17-5p, natomiast znamienne statystycznie obniżony w przypadku: miR-23a-3p, miR-27a-5p, miR-34-5p, miR-223-3p.
- zwężenie tętnicy szyjnej wewnętrznej związane było ze znamienym statycznie obniżeniem stężenia ekspresji osoczowych czynników angio-protekcyjnych: EGF, FGF-beta oraz BMP-2 i Interleukiny-6,
- stężenie metaloproteinaz - MMP-1 i MMP-3 było regulowane istotnie w dół u pacjentów przed operacyjnym usunięciem blaszki miażdżycowej w celu udrożnienia tętnicy szyjnej wewnętrznej, a żaden z osoczowych czynników angio-protekcyjnych nie wykazywał zwiększonej ekspresji u pacjentów z istotnym hemodynamicznie zwężeniem tętnicy szyjnej wewnętrznej
- przed zabiegiem operacyjnym usunięcia blaszki miażdżycowej w erytrocytach krążących we krwi obwodowej pobranej istotnie obniżony był poziom aktywności antyoksydantów: CAT i SOD oraz stężenie zredukowanego glutationu a poziom aktywności enzymatycznej reduktazy glutationowej był istotnie podwyższony

- przed zabiegiem operacyjnym usunięcia blaszki miażdżycowej w płytkach krwi krążących we krwi obwodowej pobranej istotnie obniżony był poziom aktywności antyoksydantów: CAT, SOD i GSH oraz reduktazy glutationowej a także stężenie zredukowanego glutationu,
- żaden z enzymów odpowiedzialnych za obronę antyoksydacyjną w erytrocytach oraz płytkach krwi nie wykazywał zwiększonej aktywności enzymatycznej u pacjentów z istotnym hemodynamicznie zwężeniem tętnicy szyjnej wewnętrznej.

Wszystkie powyższe wyniki uważam za szczególnie znaczące dla nauki i praktyki klinicznej bowiem pogłębiają one wiedzę odniesioną do populacji polskich pacjentów.

c. Poprawność formalno-językowa, stylistyczna i interpunkcyjna

Praca została napisana zwracającą uwagę poprawną polszczyzną oraz z należytą starannością formalno-językową. Styl przygotowania pracy świadczy o umiejętności Doktoranta w zakresie posługiwania się językiem naukowym, a także znajomością specyfiki pojęciowej zastosowanej w omawianym obszarze badań.

2. Ocena metodologiczna pracy

a. Dobór piśmiennictwa i umiejętność wykorzystania źródeł

Piśmiennictwo opracowane jest bardzo skrupulatnie. Cytowanych jest 83 pozycji piśmiennictwa, wśród których znajdują się prace oryginalne, poglądowe i monografie.. Doktorant dowodzi umiejętności swobodnego korzystania z literatury naukowej, a trafność doboru piśmiennictwa i umiejętność interpretacji wyników przeprowadzonych badań w kontekście istniejącego stanu wiedzy przemawia za dojrzałością naukową Doktoranta.

b. Poprawność formułowania celów, problemów i hipotez

Podążając za aktualnymi trendami naukowymi w badanym obszarze Doktorant w bardzo przemyślany, poprawny sposób formułuje bardzo czytelne badawcze cele naukowe, którymi są:

1.Ocena względnego poziomu ekspresji wybranych mikroRNA wewnątrzkomórkowych ustalonych na podstawie funkcji regulacyjnej w określonych procesach związanych z:

- a. angiogenezą i metabolizmem śródbłonna oraz niedokrwieniem tkankowym (miR-9-5p, miR-21-3p, miR-23a-3p, miR-126-3p, miR-134-5p, miR-296-5p);

b. apoptozą, stanem zapalnym i stresem oksydacyjnym oraz miażdżycą (miR-30b, miR-122-5p, miR-133b, miR-146a, miR-150-5p i miR-155-5p);

c. proliferacją i cyklem komórkowym (miR-16-5p, miR-17-3p, miR-17-5p, miR-27a-5p, miR-34-5p, miR-200c-5p i miR-223-3p);

2. Ocena stężenia wybranych osoczowych czynników białkowych o właściwościach angioprotekcyjnych i związanych z homeostazą naczyniowej tkanki łącznej (Angiopoetyna-1, BMP-2, BMP-4, EGF, FGFa, FGFb, VEGF, MMP-1, MMP-3, TIMP-1, Kolagen-1-alfa, IL-6).

3. Ocena antyoksydantów enzymatycznych i nieenzymatycznych osobno w erytrocytach i płytkach krwi, obejmującej aktywność reduktazy glutationowej, dysmutazy ponadtlenkowej, peroksydazy glutationowej, transferazy S-glutationowej, katalazy oraz stężenie glutationu zredukowanego.

c. Trafność doboru metod i narzędzi badawczych, umiejętność ich zastosowania

Metody i narzędzia badawcze dobrane zostały bardzo właściwie i bardzo dokładnie opisane.

Doktorant poddał analizie 48 pacjentów (28 mężczyzn oraz 20 kobiet ze średnią wieku 63,5 lat) zakwalifikowanych do operacyjnego usunięcia blaszki miażdżycowej podczas zabiegu CEA przeprowadzanego w Klinice Chirurgii Naczyniowej PUM z rozpoznaniem bezobjawowego jednostronnego istotnego hemodynamicznie zwężenia tętnicy szyjnej wewnętrznej, natomiast nie podano w jakim okresie przeprowadzono badania. Kryteria włączenia i wyłączenia zostały precyzyjnie określone. Zwężenie tętnicy szyjnej wewnętrznej ocenione ultrasonograficznie po stronie zakwalifikowanej do zabiegu endarteriektomii wynosiło $\geq 70\%$, natomiast po stronie nieobjętej zabiegiem operacyjnym było mniejsze niż 50%.

Po uzyskaniu świadomej zgody, celem zakwalifikowania do grupy badanej na podstawie wyniku badania USG Doppler i po stwierdzeniu występowania jednostronnego istotnego hemodynamicznie zwężenia tętnicy szyjnej wewnętrznej w przedziale 70-99%, każdy pacjent przechodził pełne badanie podmiotowe i przedmiotowe. Oceniano czas trwania przebiegu i leczenia choroby podstawowej związanej ze zwężeniem tętnic szyjnych, obecność przewlekłych schorzeń współwystępujących, listę przyjmowanych leków, czasokres palenia

tytoniu, liczbę wypalanych paczek papierosów w celu obliczenia skumulowanej liczby wypalonych papierosów, przedstawionej w tzw. paczkolatach. Doktorant wykonywał pomiar ciśnienia tętniczego krwi, obliczając średnie ciśnienie tętnicze, obliczał wskaźnik WHR, tj. stosunek obwodu talii do bioder oraz aktualny wskaźnik masy ciała (BMI).

d. Prawdliwość układu pracy i struktury podziału treści

Praca ma układ typowy dla rozpraw doktorskich, z jasno wydzielonymi rozdziałami i podrozdziałami podporządkowanymi merytorycznym celom pracy. Praca zawiera łącznie 98 stron maszynopisu w tym 2 tabele i 10 rycin.

Dysertację rozpoczyna *Wstęp* liczący 20 stron maszynopisu, wprowadzający bardzo dobrze czytelnika w problematykę, którą zajmuje się dalej Doktorant, a ponadto świadczy o jego znakomitym przygotowaniu do tematu. Autor przedstawia przejrzyste poglądy dotyczące podstawowej wiedzy o patogenezie miażdżycy i jej rozwoju, unaczynieniu szyi i mózgowia, zwężeniu tętnicy szyjnej i jej następstwach, dalej obrazowaniu tętnic szyjnych i zmian miażdżycowych. Ciekawie, szczególnie dla klinicysty, Doktorant omawia charakterystykę mikro RNA, jego biogenezę, oddziaływanie na poziomie komórkowym, funkcje biologiczne i aktywność regulacyjną, szczególnie związaną z miażdżycą. Dalszą część wstępu stanowi omówienie roli czynnika wzrostu śródbłonna naczyniowego (VEGF), naskórkowego czynnika wzrostu (EGF), czynnika wzrostu fibroblastów (FGF), interleukiny 6, metal proteiny macierzy zewnątrzkomórkowej (MMPs) oraz białka morfogenetycznego kości (BMPs). Całość *Wstępu* w pełni uzasadnia celowość przeprowadzenia własnych badań.

Doktorant zawarł w drugim rozdziale *Założenia teoretyczne i cele badania*. trzy cele pracy, które jak już podkreśliłem, uważam za interesujące i bardzo dobrze przemyślane.

Kolejny, trzeci rozdział liczący 14 stron to *Material i metody*. W tym rozdziale Doktorant kolejno, bardzo szczegółowo omawia poszczególne, skomplikowane, laboratoryjne metody badań, które przeprowadza w swojej dysertacji. Zastosowane metody badań świadczą o niezwykle sumiennym, konkretnym podejściu Doktoranta do realizacji tematu i nie budzą moich zastrzeżeń.

Statystyczne opracowanie wyników - przeprowadzone zostało w oparciu o obowiązujące zasady, co też zostało w rozdziale przedstawione bardzo czytelnie i świadczy o

dobrym wprowadzeniu w zagadnienia, tak ważne dla prowadzonych licznych analiz statystycznych.

Rozdział czwarty to **Wyniki**. Wszystkie uważam za szczególnie znaczące z punktu widzenia polskiej praktyki klinicznej bowiem pogłębiają one wiedzę dotyczącą leczenia niedokrwionego udaru mózgu. Zostały one przedstawione bardzo czytelnie, dodatkowo zilustrowane czytelnymi rycinami.

W rozdziale **Dyskusja** Doktorant na ponad 5 stronach interpretuje otrzymane wyniki, ale ze względu na nieliczne, wcześniejsze publikacje w tym temacie, oparte także na odmiennej metodyce i zawierające różne grupy pacjentów nie może szeroko porównać swoich danych z danymi innych autorów. Mimo to Autor w sposób klarowny, ale jednocześnie wyważony, interpretuje uzyskane przez siebie wyniki. Ustosunkowuje się do każdego problemu, którego próby oceny podjął się w rozprawie.

Ostatni, szósty rozdział stanowią **Wnioski**, których jest 4 i w pełni stanowią one jasne odpowiedzi na sformułowane cele badania.

Streszczenie, również w języku angielskim, prezentuje najważniejsze zagadnienia poruszane w rozprawie.

e. Uwagi i propozycje

Badania przeprowadzone w toku realizacji przewodu doktorskiego zostały bardzo starannie przemyślane a uzyskane wyniki dokładnie opisane i przedstawione. Wielką wartością tej pracy jest połączenie tematyki medycznej, a zwłaszcza aspektów diagnostyki medycznej w obszarze chorób naczyniowo-mózgowych oraz wyników analiz molekularnych, w których biotechnologia medyczna obecnie wiezie prym w dziale innowacyjnej medycyny translacyjnej, rozwijającej się intensywnie w XXI w. Doktorantowi udało się połączyć ze sobą obszary tematyki klinicznej i analiz molekularnych materiału biologicznego co stanowi pionierskie osiągnięcie w tematyce współczesnej medycyny i diagnostyki klinicznej. Uważam, że Autor powinien w publikacji przygotowywanej do druku śmiało sformułować także praktyczne wnioski wynikające z pracy tak ważne w diagnostyce neurologicznej.

f. Podsumowanie

Rozprawa mgr Szymona Dawida Wnęka przygotowana jest wyjątkowo starannie, w czytelny, logiczny sposób prowadzona jest myśl przewodnia i analiza wyników. Recenzowana przeze mnie praca stanowi samodzielny i oryginalny dorobek i wykazuje umiejętność samodzielnej pracy naukowej oraz imponującą ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta. Praca w pełni odpowiada wymogom Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki na stopień doktora nauk medycznych i dlatego mam zaszczyt przedstawić wysokiej Radzie Naukowej Dyscypliny Nauki Medyczne Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie rozprawę mgr Szymona Dawida Wnęka do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Z punktu widzenia klinicysty ze względu na wartość naukową pracy wnoszę o jej wyróżnienie.

Z poważaniem

A. Poteloch